

سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی

کتابچه‌ی
شیوه‌نامه ارزشیابی پیشرفت تحصیلی
مواد درسی
پایه‌ی ششم ابتدایی

سال تحصیلی ۱۳۹۱-۱۳۹۲

مقدمه

با توجه به استقرار پایه‌ی ششم ابتدایی از سال تحصیلی ۹۲-۹۱ و بر اساس مصوبه‌ی هشتصد و پنجاه و نهمین جلسه‌ی شورای عالی آموزش و پرورش، «در پایه‌ی ششم ابتدایی، امتحان پایان سال تحصیلی به صورت هماهنگ، با سؤالات واحد و برنامه‌ی معین و به‌طور همزمان از سوی اداره‌ی آموزش و پرورش محل طرح و تهیه خواهد شد».*

به منظور اطلاع از نحوه‌ی انجام ارزشیابی پیشرفت تحصیلی مواد درسی و طراحی سؤالات متناسب با اهداف برنامه‌های درسی و نیز توجه به نکات اساسی در ارزشیابی دروس پایه‌ی ششم، شیوه‌نامه‌ی حاضر، تدوین شده و در اختیار کارشناسان، گروه‌های آموزشی و معلمان محترم قرار می‌گیرد.

نکات قابل توجه در ارزشیابی پیشرفت تحصیلی

- اگر ارزشیابی در خدمت آموزش و یادگیری باشد، در این صورت، نقش و جایگاه انواع ارزشیابی حفظ خواهد شد و ابزارهای متنوعی نیز در این زمینه به خدمت گرفته خواهند شد. به عبارت دیگر، ارزشیابی مترادف با برگزاری آزمون، آن هم در پایان فرایند یادگیری نبوده و امکان توجه متناسب به ارزشیابی مستمر و ابزارهای متنوع آن و نیز استفاده از نتایج ارزشیابی در بهبود فرایند یادگیری هم فراهم خواهد شد.

- ارزشیابی از پیشرفت تحصیلی باید منطبق با هدف‌های برنامه‌های درسی و هماهنگ با روش‌های یاددهی - یادگیری مورد تأکید برنامه باشد. از این رو لازم است در طراحی آزمون‌ها سطوح مختلف یادگیری مورد توجه قرار گیرد تا محتوا و روش ارزشیابی تنها معطوف به سنجش محفوظات دانش‌آموزان نباشند. فعالیت‌های کتاب‌های درسی و کار، نمونه و الگوی خوبی برای

---

* - بدیهی است آزمون هماهنگ مختص دروسی است که ارزشیابی پایانی آنها، علاوه بر نتیجه ارزشیابی مستمر، از طریق برگزاری آزمون‌های کتبی یا شفاهی انجام می‌شود و برای دروسی چون تفکر و پژوهش، کار و فناوری، هنر و تربیت بدنی، ارزشیابی مستمر، ملاک تعیین و اعلام وضعیت یادگیری دانش‌آموزان در پایان سال تحصیلی خواهد بود.

طراحی آزمون‌های متناسب با اهداف دروس هستند. لازم به ذکر است که ارائه سؤالات کلیشه‌ای متکی بر حافظه و سوق دادن دانش‌آموزان به استفاده از کتاب‌های تست رایج در بازار، از جمله آسیب‌های ارزشیابی‌های مرسوم بوده و مانع جدی برای تحقق اهداف برنامه‌های درسی به‌شمار می‌رود.

با توجه به این‌که ارزشیابی مستمر وسیله‌ای است برای آگاهی یافتن از میزان و نحوه یادگیری دانش‌آموزان، تعیین نقاط قوت و ضعف آنها و نیز تشخیص مشکلات شیوه‌های تدریس معلم، انتظار می‌رود معلمان برای ارتقای سطح کیفی فرایند یاددهی-یادگیری بدان توجه کافی نمایند. نکته‌ی حائز اهمیت این است که ارزشیابی مستمر به معنای برگزاری امتحانات مکرر کتبی و شفاهی نیست بلکه هر فعالیتی را که دانش‌آموز در فرایند یادگیری انجام می‌دهد، می‌توان در زمره‌ی ارزشیابی مستمر به حساب آورد؛ به‌طور مثال: بحث و گفتگو، تحقیق، درست کردن مدل و ماکت و پوستر، آزمایش، جمع‌آوری نمونه‌ها و ....

بر خلاف باور رایج، لزومی ندارد که نمره‌ی ارزشیابی پایانی با نمره‌ی ارزشیابی مستمر دانش‌آموزان هماهنگی داشته باشد. چه بسا دانش‌آموز در فعالیت‌های مستمر خوب عمل کند اما در آزمون پایانی چندان موفق نباشد و بالعکس.

نکات قابل توجه در طراحی آزمونهای متناسب با اهداف برنامه‌های درسی**

به جای سؤال از اطلاعات به خاطر سپرده شده‌ی دانش‌آموزان، اطلاعات لازم به آنها داده شود و با سؤالات مناسبی از دانش‌آموزان خواسته شود از طریق تجزیه و تحلیل اطلاعات داده شده، استنباط و ادراک خود را از موضوع بیان کنند.

سؤالات به گونه‌ای طراحی شوند که دانش‌آموزان در موقعیت‌های فرضی قرار گیرند و به سؤالات مطرح شده در آن مورد پاسخ دهند. سؤالاتی که مثلاً ممکن است نیازمند تصمیم‌گیری به جای شخصیت‌های موجود در آن موقعیت باشند یا ...

** صورت کاملی از این معیارها در منابع سنجش و ارزشیابی موجود و قابل مراجعه و بهره‌برداری هستند.

- سؤالات به گونه‌ای طراحی شوند که پاسخ‌گویی به آنها مستلزم برقراری ارتباط بین مفاهیم عنوان شده و استنباط و نتیجه‌گیری از آنها باشند.
- سؤالات به گونه‌ای طراحی شوند که پاسخ‌گویی به آنها مستلزم درک و تشخیص شرایط موجود و پیش‌بینی نتایج و پیامدهای آنها باشند.
- سؤالات به گونه‌ای طراحی شوند که دانش‌آموزان برای مقایسه‌ی دو موضوع یا استدلال در مورد پاسخ‌های خود، اطلاعات مطرح شده در درس را بیان کنند.
- در طراحی سؤالات دو موقعیت فرضی برای دانش‌آموزان طرح شود تا آنها از طریق مقایسه‌ی شرایط موجود در آنها و نیز نتایج و پیامدهای انتخاب هر کدام، نقش عوامل مؤثر بر نتیجه و نوع تأثیر آنها را بیان کنند.
- سؤالات به گونه‌ای باشند که دانش‌آموزان نظر خود را ارائه کرده و بتوانند برای دفاع از نظر خود، دلایل قابل قبول ذکر کنند.

شایان ذکر است نمونه سؤالات ارائه شده از سطوح بالای یادگیری برخوردار می‌باشد، لذا پیشنهاد می‌شود معلمان محترم در طراحی سؤالات سطوح مختلف یادگیری متناسب با اهداف برنامه‌های درسی را مد نظر قرار دهند.

ارزشیابی پیشرفت تحصیلی در درس تفکر و پژوهش

ارزشیابی کننده: در برنامه‌ی تفکر و پژوهش نقش ارزشیاب بر عهده معلم و دانش‌آموزان توامان است.

زمان و دوره‌ی ارزشیابی: ارزشیابی پیشرفت تحصیلی این برنامه از نوع ارزشیابی فرایندی است که به صورت مستمر انجام می‌شود. در ارزشیابی مستمر نقش یادگیرنده و ارسای عملکرد خود به منظور شناسایی نقاط ضعف و قوت خود و تلاش برای بهبود عملکرد آینده می‌باشد. نقش معلم در ارزشیابی مستمر شناسایی نقاط ضعف و قوت خود و برنامه و انجام اقدامات جبرانی برای بهبود آموزش از یک سو و تصمیم‌گیری در خصوص ارتقای دانش آموز از سوی دیگر است. در ارزشیابی مستمر اقدامات زیر توسط دانش آموز انجام می‌گیرد:

- تکمیل برگه‌ی خودارزیابی بعد از اجرای هر چهار جلسه، با بررسی فعالیت‌های انجام گرفته در کتاب کار
- تکمیل برگه خودارزیابی کلی در پایان هر نوبت
- در ارزشیابی مستمر اقدامات زیر توسط معلم انجام می‌گیرد:
  - تکمیل برگه ثبت مشاهدات یا سیاهه‌ی رفتار در هر جلسه برای ۴ الی ۵ دانش‌آموز، حداقل دو بار برای یک دانش‌آموز در هر نیمسال تحصیلی
  - بررسی و ارزیابی فعالیت‌های کتاب کار دانش‌آموزان، براساس معیارهای کامل، درست و دقیق بودن فعالیت انجام شده، دو بار در هر نیمسال
  - بررسی و ارزیابی برگه‌های خودارزیابی دانش‌آموزان، براساس معیارهای کامل، درست و دقیق بودن فعالیت انجام شده، دو بار در هر نیمسال
- ابزار و روش‌های ارزشیابی: در جمع‌آوری اطلاعات جهت ارزشیابی پیشرفت تحصیلی این برنامه از دو نوع ابزار استفاده می‌شود.

برگه‌ی ثبت مشاهدات یا سیاهه‌ی رفتار که توسط معلم برای هر جلسه تکمیل می‌شود؛

کتاب کار که نقش پوشه‌ی کار دانش‌آموز را از ابتدا تا انتهای سال تحصیلی ایفا می‌کند.

- دانش‌آموزان نتایج ارزیابی از کار خود را در برگه خود ارزیابی در کتاب کار ثبت می‌کنند.
- فعالیت‌های انجام شده در کتاب کار دانش‌آموز، در دوره‌های زمانی پیش‌بینی شده، توسط معلم و دانش‌آموز بررسی و ارزشگذاری می‌شود.
- آموزگاران نتایج بررسی کتاب کار دانش‌آموز را در دفتر ارزشیابی پیشرفت تحصیلی به ثبت می‌رسانند.

سیستم نمره‌گذاری: سیستم نمره‌گذاری این برنامه تابع نظام کلی ارزشیابی پیشرفت تحصیلی پایه ششم یعنی سیستم ۲۰ نمره‌ای است. در هر نیمسال تحصیلی ۱۰ نمره به ارزیابی دانش‌آموز براساس برگه‌های ثبت مشاهدات و ۱۰ نمره به چگونگی انجام فعالیت‌های کتاب کار اختصاص می‌یابد؛ از ۱۰ نمره بررسی و ارزیابی کتاب کار، ۵ نمره به صحت عملکرد دانش‌آموز در انجام خودارزیابی‌ها و ۵ نمره به صحت و دقت در انجام فعالیت‌های کتاب کار اختصاص می‌یابد.

نکات حائز اهمیت این است که :

- خودارزیابی در نمره دانش‌آموز تأثیری ندارد. این امر در نگاه اول ممکن است موجب بی‌اهمیت جلوه نمودن خودارزیابی و نتایج آن تلقی شود. اما با توجه به نقش آن در ارتقای شناخت دانش‌آموز نسبت به خود و بهبود توانایی فراشناخت او خودارزیابی در این برنامه، جایگاه ویژه‌ای می‌یابد.
- در استفاده از برگه‌های خودارزیابی دانش‌آموزان و نمراتی که توسط معلم داده می‌شود کامل، درست و دقیق انجام دادن خودارزیابی‌ها ملاک و معیار بررسی است.
- هنگام بررسی برگه‌های خودارزیابی دانش‌آموزان ممکن است معلم پی ببرد که دانش‌آموز توانایی‌های خود را کمتر یا بیشتر از حد واقعی ارزیابی کرده است؛ در این صورت پیشنهاد می‌شود هنگام بررسی خودارزیابی‌ها گفت‌وگویی مختصر با دانش‌آموز مورد نظر انجام شود. در این گفت‌وگو درباره معیارهای قضاوت در مورد خود برای رسیدن به صحت و دقت توافق می‌شود.

شیوه‌نامه ارزشیابی پیشرفت تحصیلی مواد درسی پایه ششم ابتدایی

دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری

جدول ارزشیابی پیشرفت تحصیلی برنامه درسی تفکر و پژوهش در یک نگاه

نوع ارزشیابی	ارزشیاب	ابزار	معیار	زمان انجام	نمره
فرآیندی	دانش آموز	برگه‌های خودارزیابی	کامل و دقیق نوشتن فعالیت‌ها	بعد از هر چهار فعالیت	-
		در کتاب کار دانش آموز			
	آموزگار	برگه‌ی خودارزیابی نیمسال	مطابق سیاهه‌ی رفتار آخر کتاب کار	در هر نیمسال تحصیلی	-
		برگه‌ی ثبت مشاهدات	مطابق برگه‌ی پیشنهادی در کتاب راهنمای معلم	هر جلسه برای تعدادی از دانش آموزان	۱۰
		برگه‌ی خودارزیابی کتاب کار دانش آموز	صحت و دقت در انجام خودارزیابی	دو بار در هر نیمسال	۵
		برگه‌ی فعالیت کتاب کار دانش آموز	صحت و دقت در انجام فعالیت‌های کتاب کار	دو بار در هر نیمسال	۵
جمع نمرات				۲۰	

شیوه‌نامه ارزشیابی پیشرفت تحصیلی مواد درسی پایه ششم ابتدایی

دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری

برگه‌ی پیشنهادی ثبت مشاهدات

ردیف	مقیاس	عملکرد	خیلی خوب	خوب	قابل قبول	نیازمند تلاش بیشتر	ملاحظات
۱		هنگام مشاهده فیلم، شنیدن داستان، صحبت دیگران، توجه می‌کند.					
۲		سؤال‌هایی می‌پرسد که پاسخ آن در فعالیت‌هایی که انجام شده نمی‌باشد.					
۳		به نظر دیگران با تامل می‌نگرد و با پرسش مناسب، دیگران را به توضیح نظرات خود تشویق می‌کند.					
۴		آداب گفت و گو را در اجتماع پژوهشی کلاس رعایت می‌کند.					
۵		برای توضیح ایده‌ها و تصمیم‌های خود از زبان صحیح و دقیق استفاده می‌کند.					
۶		در مباحثات نظراتش غیر تکراری است و سیر تکاملی دارد.					
۷		برای تبیین نظر خود استدلال می‌کند. توانایی دفاع منطقی از نظر خود را دارد.					
۸		تفاوت‌ها، شباهت‌ها و روابط بین پدیده‌ها، وقایع، یا اجزای آنها را شناسایی و بیان می‌کند.					
۹		با بررسی مسئله، راه‌های یافتن پاسخ سؤال را تشخیص می‌دهد.					
۱۰		برای حل مسئله به روش‌های مختلف اطلاعات جمع‌آوری می‌کند.					
۱۱		از عملکرد عجولانه و بدون فکر پرهیز می‌کند.					
۱۲		تحمل شنیدن نظر دیگران را دارد و در صورت لزوم نظر خود را اصلاح می‌کند.					
۱۳		در برخورد با پدیده‌ها و مسائل زود قضاوت نمی‌کند.					
۱۴		به هنگام نقد، قضاوت و ارزشیابی از معیار مناسب استفاده می‌کند.					
۱۵		قادر به توضیح احساسات و تجربیات، و ارزیابی خود در مواجهه با یک موقعیت یادگیری است.					

برگه‌ی خودارزیابی پس از هر چهار فعالیت در کتاب کار دانش‌آموزان

خودارزیابی

۱- با بررسی فعالیت‌های جلسات گذشته‌ی تفکر و پژوهش، چه چیزهایی یاد گرفتید؟

.....

.....

.....

.....

۲- انجام چه کارهایی به شما کمک کرد تا بهتر یاد بگیرید؟

.....

.....

.....

۳- با بررسی نوشته‌های خود در صفحات قبلی کتاب کار، جدول زیر را کامل کنید!

نکات مثبت درباره‌ی نوشته‌های من	نکات منفی درباره‌ی نوشته‌های من	موارد دوست‌داشتنی درباره‌ی فعالیت‌ها

شیوه‌نامه ارزشیابی پیشرفت تحصیلی مواد درسی پایه ششم ابتدایی

دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری

سیاهه‌ی رفتار خودارزیابی نیمسال اول و دوم

با توجه به فعالیت‌هایی که از ابتدای سال تحصیلی تا کنون در درس تفکر و پژوهش انجام دادید جدول زیر را تکمیل کنید.

ردیف	عملکرد	مقیاس	خیلی خوب	خوب	قابل قبول	نیازمند تلاش بیشتر
۱	هنگام مشاهده‌ی فیلم، شنیدن داستان، صحبت دیگران، با دقت توجه می‌کنم.					
۲	سؤال‌هایی می‌پرسم که پاسخ آن در فعالیت‌هایی که انجام شده نیست.					
۳	به نظر دیگران با تامل گوش می‌دهم و با پرسش مناسب، دیگران را به توضیح نظرات خود تشویق می‌کنم.					
۴	هنگام گفت و گو با دیگران به احساسات آنها توجه می‌کنم.					
۵	هنگام گفت و گو با دیگران فریاد نمی‌زنم، بغض نمی‌کنم، صدایم را بلند نمی‌کنم، ولی در عوض، آرام، واضح و محکم صحبت می‌کنم.					
۶	هنگام گفت و گو با دانش‌آموزان، از مشاجره با آنها و موضع دفاعی گرفتن در برابر آنان، خودداری می‌کنم.					
۷	برای توضیح ایده‌ها و تصمیم‌های خودم از زبان صحیح و دقیق استفاده می‌کنم.					
۸	در گفت و گوها سعی می‌کنم نظراتم تکراری نباشد و هر بار کامل‌تر شود.					
۹	می‌توانم از نظر و عقیده خود با دلیل دفاع کنم.					
۱۰	هنگام گفت و گوی کلاسی به نظرات دوستانم اشاره می‌کنم.					
۱۱	تفاوت‌ها، شباهت‌ها و روابط بین پدیده‌ها، وقایع، یا اجزای آنها را شناسایی و بیان می‌کنم.					
۱۲	با بررسی مسئله، راه‌های یافتن پاسخ سوال را تشخیص می‌دهم.					
۱۳	روش‌های مختلف جمع‌آوری اطلاعات را برای یافتن پاسخ پرسش‌هایم به کار می‌برم.					
۱۴	از عملکرد عجولانه و بدون فکر پرهیز می‌کنم.					
۱۵	تحمل شنیدن نظر دیگران را دارم و در صورت لزوم، نظر خود را اصلاح می‌کنم.					
۱۶	در برخورد با پدیده‌ها و مسائل زود قضاوت نمی‌کنم.					
۱۷	به هنگام قضاوت در مورد کار و رفتار خودم و دیگران از معیار مناسب استفاده می‌کنم.					
۱۸	قادر به توضیح احساسات و تجربیات، و ارزیابی خود در مواجهه با یک موقعیت یادگیری است.					
۱۹	در انجام فعالیت‌های خارج از کلاس نهایت سعی خود را به کار بردم.					
۲۰	در تکمیل برگه‌های خود ارزیابی با دقت و براساس واقعیت عمل کردم.					
فراوانی (تعداد) هر ستون						

شیوه‌نامه ارزشیابی پیشرفت تحصیلی مواد درسی پایه ششم ابتدایی

دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری

موارد توصیفی	ردیف
<p>مهم‌ترین چیزی را که آموختم این بود که:</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	
<p>فعالیت‌های مورد علاقه‌ی من این بود که:</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	
<p>من در.....</p> <p>پیشرفت کرده‌ام.</p>	
<p>من باید در زمینه‌ی.....</p> <p>بیشتر کار کنم.</p>	
<p>به خودم افتخار می‌کنم به دلیل اینکه:</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	
<p>وقتی به کارهایم نگاه می‌کنم، احساس می‌کنم:</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	
<p>امضا</p>	<p>نام و نام خانوادگی دانش‌آموز:</p>